

ALŪKSNES EZERA VIETVĀRDI

Roberts Zvejnieks

Dabas un vēstures kalendārs 1998.gadam

Rīga, "Zinātne", 1997.

Latvijā ir 2256 ezeri, lielāki par 0,01 km², no tiem 16 ir lielāki par 10 km². Vairums to nav apsekots vai tikai daļēji apsekots. Visvairāk ziņu ir par Liepājas, Usmas, Burtnieku un Alūksnes ezeru, lai gan arī par tiem nav simtprocentīgu vietvārdu vākumu. Kopā ar Valdu Freimani, Edgaru Grueli, Āriju Kolistu u.c. alūksniešiem man izdevās savākt daudz vietvārdu par otro lielāko Latvijas ezeru - Alūksnes ezeru.

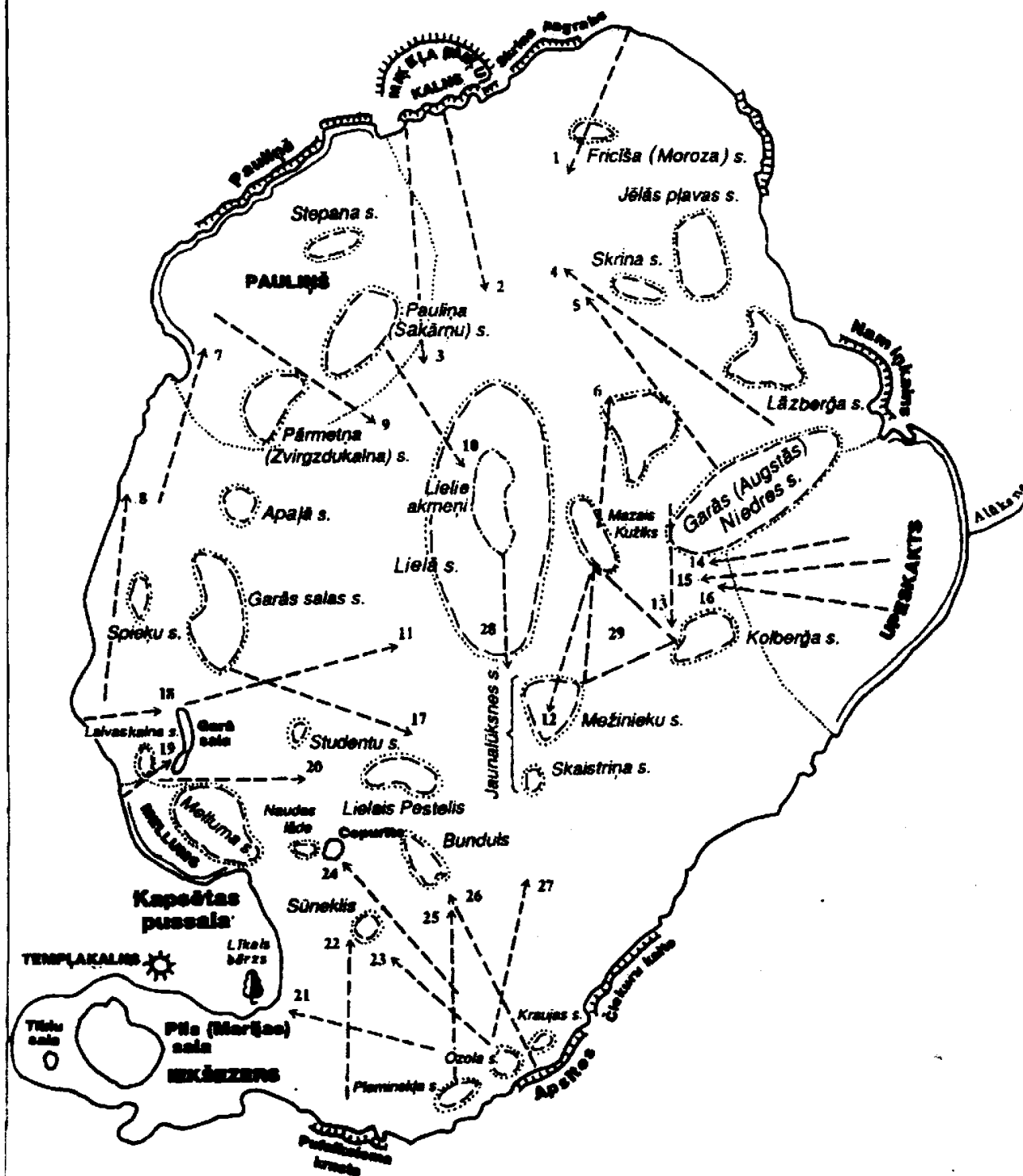
Šajā ezerā, kura platība ir 15,9 km², ir 4 dažāda lieluma un formas salas. Lielākā no tām ir Pilssala jeb Marijas sala. Jau 1342. gadā Livonijas ordenis uz tās sāka celt pili, kuras drupas saglabājušās līdz mūsdienām. Otrs nosaukums radies no teikas par pils mūros iemūrēto jaunavu Mariju. Otras lielākās salas - Garās salas nosaukums cēlies tās izstieptās formas dēļ; Cepurītes sala ir apaļa, ar ieplaku vidusdaļā un atgādina apvērstu cepuri. Šādus Cepurītes un Garās salas nosaukumus izmanto arī teikās par šo salu rašanos. Vismazākajai salai ir divi nosaukumi: Tīklu jeb Mazā sala. Tur zvejnieki žāvēja tīklus.



Piekrastes veidojumu nosaukumi ir jaunāki par salu nosaukumiem. Ezera kontūra ir maz izrobota. Tajā ir tikai viena, spilgti izteikta liela pussala - Kapsētas pussala, kur atrodas Tempļa kalns (pilskalns) un rajona lielākā kapsēta. Pussala no ezera atdala lielāko līci - Iekšezeru. Pavisam vāji izteikti līči ir Mellums, Upeskakts un Pauliņš, kas faktiski drīzāk ir ezerapvidi.

Vēl jaunāki par jau minētajiem vietvārdiem lielākoties ir zemūdens reljefa, lomu vietu un tādu piekrastes objektu nosaukumi, kas noder par orientieriem. Par pēdējiem piekrastē noderējuši dabas objekti un celtnes, kas labi redzamas no dažādām ezera vietām, piemēram, čiekuru kalte Jaunalūksnē un Pufaikiema krasts ezera dienvidu galā, Pauliņš un Miķeļa kalns tā ziemeļrietumu krastā, Namiņkalns ezera austrumu krastā. Ezera ziemeļu piekrasti sauc par Šūpaltīm, tur agrāk atradās arī lieliska peldvieta. Kā labi orientieri noder arī kazarmas dienvidu krastā un Kolbergā ciems (agrāk muiža) ezera austrumu krastā, kur agrāk atradās alusdarītava, MTS, Alūksnes padomju saimniecības centrs un tagad atrodas Jaunalūksnes pašvaldība.

Ezerā ir daudzas sēres un sēkļi. Visvairāk to ir ap Cepurīti un Garo salu, piemēram, Melluma (pēc ezerapvida nosaukuma), Spieķu (pēc apdzīvotas vietas nosaukuma), Apaļā sēre (pēc tās formas) u.c. sēres un sēkļi. Ezera centrālajā daļā ir Lielā sēkle, kurā pavisam sekli atrodas Lielie akmeņi, bet rietumos no tiem Mežinieku (pēc mežniecības krastā), Kolbergā u.c. sēkļi un sēres. Mazāk sēkļu ir ezera ziemeļu un dienvidu malā.

Alūksnes ezerā ir daudzas lomu vietas ar nosaukumiem, piemēram, Pieminekļa (iepretī Pieminekļa kalniņam), Pārmetņa (kur ezeram ir notece uz Vaidavas baseinu), Upeskakta (iepretī Alūksnes iztekai no ezera) u.c. (sk. att). Sēru, sēkļu un lomu vietu nosaukumus parasti devuši zvejnieki un makšķernieki, lai labāk varētu orientēties ezera plašumos. Šie nosaukumi ir visjaunākie un droši vien arī nestabilākie. Daļa no tiem, mainoties zvejnieku un makšķernieku paaudzēm, iespējams, arī mainīsies.



Alūksnes ezers. Ar  apzīmētas sēres un sēkļi. Ar  apzīmētas zvejas vietas un lomi: 1 — Friciša loms; 2 — Osis; 3 — Miķukalna l.; 4 — Brankūža robs; 5 — Lāzberģa niedrinieks; 6 — Repšenieks; 7 — Pārmetņa l.; 8 — Zvirgzdukalna l.; 9 — Pauliņa niedrinieks; 10 — Lielās sēkles l.; 11 — Pirmie akmeņgaldi; 12 — Mazais asarītis; 13 — Līdacis; 14 — Upeskakta l.; 15 — Traktorstacijas l.; 16 — Goba; 17 — Otrie akmeņgaldi; 18 — Tīrumiņa l.; 19, 20 — Gaiļa līkums; 21 — Sūnekļa stūris; 22 — Kazarmju (Pufaikciema) l.; 23 — Sūnekļa l.; 24 — Cepurītes l.; 25 — Pieminiekļa l.; 26 — Apsītes l.; 27 — Kraujas sēkļa l.; 28 — Lielās sēkles l.; 29 — Līdacis